

**СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРШОГО КОМПОНЕНТА МОДЕЛІ N'S N НА ОСНОВІ
ДИСКУРСИВНОГО АНАЛІЗУ В ТЕКСТАХ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ**

У статті виявлено випадки реального вживання в дискурсі посесивної структури. При цьому увагу зосереджено на представленості тих чи інших семантичних субстантивів у ролі першого компонента конструкції.

Іменні словосполучення постійно перебувають у центрі уваги лінгвістів тому, що вони є одними із головних засобів позначення предметів, явищ, процесів і властивостей тієї чи іншої галузі знання. Синтаксична структура і семантика іменних словосполучень неодноразово досліджувалися на прикладі різних мов. Але проблеми, які стосуються цього типу словосполучень, продовжують привертати увагу лінгвістів, оскільки важливими залишаються питання організації вільних словосполучень, природа семантико-синтаксичних відношень між компонентами словосполучень, функції і функціонування іменних словосполучень у реченні і в тексті.

Ряд дисертаційних досліджень, присвячених семантиці цих структур (Р.М. Фрумкіної, М.М. Болдирєва, А.А. Джиоєвої, О.І. Єгорова, С.В. Шульжик, Н.О. Крапицької, М.Н. Башкуєвої), будуються з урахуванням семантичної специфіки слів, які входять до складу словосполучення, у першу чергу, на основі розмежування "назв властивостей" і "назв речей", яке має глибоку традицію як у вітчизняній, так і в зарубіжній лінгвістиці.

Проводячи дослідження лексичного наповнення моделей субстантивних атрибутивних словосполучень, основну увагу Н.О. Крапицька приділила порівняльній характеристиці лексико-семантичної віднесеності компонентів словосполучень і визначенню семантичного діапазону відповідної моделі [1: 9]. Як основу семантичної класифікації вона використовувала семіологічну таксономію іменників, відому як модифіковане дерево Порфірія [2: 563], і виділила наступні класи іменників: предмети, непредмети, рослини, тварини і люди.

Дослідники виходять з того, що назви речей вказують на "зовнішні реалії" у протилежність до розумових і складають один з більш суттєвих і численних шарів лексики взагалі. Назви предметів можуть називати як окремі предмети дійсності, так і узагальнені поняття про них, тобто позначати предмети, речовини, людей, тварин [3: 8].

Виходячи з непередикатного ядра словосполучення, дослідники визначають власні внутрішні ознаки предметів і відносні, які відображають зв'язок певного предмета з іншими.

Реальне мовленнєве функціонування словосполучень характеризується різноманітністю їх зв'язків з іншими компонентами тексту і текстом у цілому. Аналіз словосполучень з позицій комунікативного синтаксису і лінгвістики тексту сприяють більш глибокому прониканню в це граматичне явище, з'ясуванню його цільового призначення, функції у тексті, принципів відбору і вживання при побудові висловлювання. Також дослідження словосполучень такого типу в текстах доводить ще раз, що конкретні особливості їх використання є однією із суттєвих характеристик тексту, відображення його належності до певного функціонального стилю.

Мета статті полягає у вивченні принципів лексичного наповнення моделі N's N і вживання конкретної лексики у складі прототипічної посесивної структури у дискурсі різного типу.

У статті, у першу чергу, виявляються випадки реального використання в дискурсі посесивних структур. При цьому звертається увага на представленість тих або інших семантичних типів субстантивів у ролі першого члена конструкції і робиться висновок щодо конкретного лексичного матеріалу, який використовується у побудові цих конструкцій.

Проведемо дискурсивний аналіз прототипічної моделі посесивності з метою визначення семантичної класифікації іменників, що займають позицію першого субстантива в аналізованій конструкції. Під дискурсивним аналізом ми розуміємо аналіз розглянутих атрибутивних комплексів у дискурсі. Дискурс – це текст у процесі його створення людиною, яка говорить або пише (on line), це, так би мовити, текст з операційними характеристиками породження мовлення і мовленнєвого твору, тобто це текст, що виникає у міру виконання людиною, яка говорить (пише), комунікативного завдання (реалізації комунікативної інтенції). Очевидно, що під дискурсивними характеристиками в роботі розуміються такі характерні риси досліджуваних сполучень, що пов'язані з їхнім уживанням у реальному тексті, дискурсі і які розкривають ситуативну зумовленість значення конструкції.

Матеріал дослідження – твори відомих британських та америанських письменників другої половини ХХ сторіччя. Розглянутий матеріал і його аналіз, спрямований на виявлення особливостей уживання присвійного відмінка при описі того або іншого об'єкта для подальшого зіставлення з іншими конкуруючими структурами в текстах художньої прози показав, що іменники в родовому відмінку досить часто вживаються в сучасній англійській мові: на 5340 сторінках художньої прози відзначено 54\8 випадків такого вживання. Іншими словами, на кожній сторінці художньої прози в межах розглянутого матеріалу

було відзначено, принаймні, одне вживання атрибутивного комплексу з іменниками у генитиві в ознаковій зоні комплексу.

Перевіряючи повноту отриманих даних, виділених з традиційних граматик, на основі аналізу тематичних груп іменників, що займають позицію першого компонента N у конструкції N's N, і вводячи визначені корективи на підставі аналізу нашого матеріалу, ми вирішили систематизувати ці дані і розмістити їх у таблиці з обліком специфіки кожної з груп.

Відзначимо, що семантична класифікація відмінюваних імен, поданих у таблиці, виявилася дещо відмінною від тих класифікацій, що пропонуються в традиційних граматиках. З причин, про які ми скажемо нижче, і для відображення проблеми, що нас цікавить, цю класифікацію довелося дещо переглянути і переструктурувати.

Іменники в позиції N's	Кількість	% конструкції N's N стосовно загальної кількості
	5418	5418
Іменники-істоти	5043	93
1) імена власні (назви осіб)	3318	61,2
2) імена загальні (назви осіб)	1500	27,7
3) збірні	159	2,9
4) назви тварин	66	1,2
Іменники-неістоти	375	7
5.0) локативні	321	6
5.1) географічні назви	102	1,9
5.2) позначення місця розташування	18	0,34
5.3) позначення відстаней	3	0,05
5.4) позначення відрізків часу	201	3,71
6) назви артефактів	41	0,07
7) назви грошей	6	0,15
8) назви частин тіла людини	4	0,07
9) абстрактні імена	-	-

Судячи з частотності використання, семантичні групи, що виділяються в ній, можна трактувати як прототипічні. Фактично вся запропонована нами класифікація побудована на двох великих класах імен, що характеризуються з позиції а) антропоцентризму (особа/неособа) та б) локації.

Згідно з аналізом таблиці, вживання генитива з різними іменниками (в тому числі і з іменниками неістоти) в дискурсі в наші дні не тільки можливо, але й у деяких випадках може вважатися нормативним. Цей факт, мабуть, і варто враховувати, говорячи про ті обмеження, які мова накладає на вживання іменників визначеної тематичної групи.

У межах досліджуваного матеріалу найбільша кількість іменників у присвійному відмінку – це, безумовно, іменники назви істот (93% від загальної кількості аналізованих структур).

Таким чином, стає зрозуміло, що принцип антропоцентризму, є, дійсно, головним для визначення можливості субстантивів, що приймають показник посесивності. Адже близько 90% всіх випадків генитиву – це іменники, що позначають особи. Ці результати легко пояснити, тому що, природно, саме людина є центром всесвіту. З одного боку, вона розглядається як джерело володіння чимось або кимось і втягує у свій простір те, чим реально можна володіти, а з іншого боку, є джерелом активної креативної діяльності і втягує у свій простір інші об'єкти.

Низький відсоток використання назв тварин пояснюється їх набагато меншою значимістю для розвитку сюжетів, узятих для аналізу романів.

Щодо іменників позначення часу – today's plane – the plane that arrives today – ми можемо говорити тут про відхід аналізованої конструкції від вираження справжнього володіння і констатувати, що часто конструкція починає вживатися для опису одного об'єкту в сфері впливу іншого.

Іменники-неістоти в англійській мові XX століття все частіше починають вживатися для передачі відношень між предметами.

Іменники-неістоти:

1) імена, що характеризують локацію, яка включає в себе:

1.1) географічні назви: Europe's future;

1.2) імена, що позначають місця розташування: the moon's light;

- 1.3) імена, що позначають відстані: a mile's distance;
- 1.4) позначення відрізків часу: two day's holiday;
- 2) найменування артефактів: the car's quality;
- 3) назви грошей: dollar's worth.

Можна сказати, що стилістичне маркування текстів виявляється важливим параметром при дослідженні конструкцій N's N. Участь різних розрядів або груп іменників, що приймають показник відмінка, за частотністю вживання виявляється різною в текстах художньої прози.

Отже, варто враховувати той факт, що тип дискурсу накладає визначені обмеження на можливість залучення тих чи інших субстантивів у розглянуту конструкцію. Беручи до уваги результати проведеного аналізу фактичного матеріалу, а також тенденції, відзначені в новітніх граматиках англійської мови, можна зробити висновок про те, що останнім часом значно розширюється сфера вживання неживих іменників у родовому відмінку, і це повинно знайти своє когнітивне пояснення. Очевидно, також, що відношення володіння трактується досить широко і що в результаті можна говорити про деяку "експансію" родового відмінка на сучасному етапі розвитку англійської мови. Саме значення присвійності має таку концептуальну силу, що зумовила збереження цієї категорії у мові.

У подальшому планується розробка комплексної методики когнітивно-функціонального опису субстантивних словосполучень, які поєднують структурний лексико-семантичний пропозиціональний і концептуальний аналіз їх змістовної сторони, а також функціональний аналіз їх уживання у текстах різної стилістичної належності. Синтезування різних підходів і сучасних прийомів лінгвістичного аналізу дозволяє з більшою визначеністю (враховуючи широкий спектр лінгвістичної інформації) усвідомити природу одного з найбільш продуктивних мовних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Крапицкая Н.А. Субстантивные атрибутивные словосочетания современного английского языка в коммуникативно-функциональном аспекте: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04/ Минск. лингв. ун-т. – Мн., 2000. – 19 с.
2. Степанов Ю.С. Язык и метод. К современной философии языка. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 620 с.
3. Башкуева М.Н. Структурно-семантические особенности группы существительных в современном английском тексте: Автореферат дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04/ Московск. гос. ун-т. – М., 2000. – 19 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.04.2006 р.

Шевчук О.В. Семантическая классификация первого компонента модели N's N на основе дискурсивного анализа в текстах художественной прозы.

Статья посвящена выявлению случаев использования в дискурсе рассматриваемых притяжательных структур. При этом обращается внимание на представленность тех или иных семантических типов субстантивов в роли первого члена конструкции.

Shevchuk O.V. The semantic classification of the first component in the model N's N on the basis of the discourse analysis in the texts of fiction.

The article is devoted to the analysis of the possessive structures usage in discourse. The presence of different semantic substantives as the first component of the construction is researched.